Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 550 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1885 (Ն. Տ.) 12 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1885 — 4 ՍԼՖԻԷՐ 1303

40 ՓԱՐԱ.

ՆԱՄԱԿ ԿԱՄ ՈՐ ԵՒ ԻՆՉ ԳՈՐԾԻՆ ՊԷՏՔ Է ՈՒՂՂԵԼ
ԱՌ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼՔ ՕՐԱԳՐԻ
Գալատիա, Նորատունկեան-խան

Direction du journal AREVELK
Noradounghian Han, Galata
CONSTANTINOPLE

Les annonces sont reçues à l'EASTERN AGENCY
Karakeuy, Déirmén han

ԱՐԵՒԵԼՔ
ՕՐԱԳԻՐ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

40 ՓԱՐԱ.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ համար	Տարեկան	դահեկան արժողութ.	200
» »	Վեցամսեայ	» »	100
» »	Եռամսեայ	» »	50
Գաւառաց »	եւ տեղական		
	Թղթատարով տարեկան	» »	240
Գաւառաց համար	եւ տեղական		
	Թղթատարով վեցամսեայ	» »	120
Օտար երկիրներ,	տարեկան	ֆրանք	56
» »	վեցամսեայ	»	28

Դուրս գրված յայտարարաց մասնաւոր գնագրութեան վրայ է։
Խմբագրութեան գրկուած նամակ կամ դրութիւն ետ չտրուիր։

ՏԱՆՈՒՈՂՈՒՆՔ Կ ԸՆԴՈՒՆՈՒԻՆ
ԻՍԴԵԲԸՆ ԷՃԷՆՍԻ
Գարձակալաց-ներեան յէ-ոտքի, Գաբա-էյեր, Տէյիրմէն-խան

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՏՔ. ՄԱԿԱՐ Ս. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԾԷԶՄԻԱԾԻՆ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Մինչ մեք օր քան օրէ ջերմագոյնը կը վիճինք Էջմիածնի նոր Հայրապետը ճանչելու կամ չճանչելու խնդրոյն նկատմամբ, անդին, Կաւկասիոյ և ռուսական Հայաստանի հողին վրայ, տեղի կ'ունենան պատմական դէպքեր, որոց անտարբեր չեն կրնար մնալ ո՛չ մէկ երկրի Հայերը։ Կը կատարուին հանդէսներ, ընդունելութիւններ և ապրողութիւններ, որք դարաւոր լիշատակներ կը զարթուցանեն հայ միտքերու մէջ, և կը խօսին ամեն Հայու սրտին որ կը կրէ ազգային զգացում։

Վեհ. Մակար Կաթողիկոսին Քիշնեւ ի Տփղիս ուղեւորութեան մասին և յոյժ շահեկան նկարագրութիւնը Մեղու Հայոց-ի մէջ արտատպեցինք մեր երեքշաբթի աւուր թուով։ Այդ նկարագրութիւն լոյս տեսած է թերթի մը մէջ, որ կը տպուի այն հազարաւոր Հայոց աչքին տակ՝ օրը հանդիսատես եղած են կատարուած նշանաւոր իրողութեանց։ Ուստի, այդ նկարագրութեան ճշդութիւնն ու հարազատութիւնը կասկածի ներքեւ չեն կրնար ձգուիլ ամենեւին։

Վեհ. Կաթողիկոսին ուղեւորութեան մանրամասն պատմութենէն կը տեսնենք թէ ամեն ինչ կատարուած է օրինաւոր կաթողիկոսի մը և Էջմիածնի Հայրապետութեան արժանավայել եղանակաւ։ Ն. Վեհափառութիւն ուր որ ոտք կոխած է, ամենայն յարգանօք և պատուով ընդունուած է թէ՛ քաղաքական, թէ՛ զինուորական և թէ՛ ազգային իշխանութեանց կողմէ։ Թէ՛ Թիֆլիսի կողմը և թէ՛ Պաթումի մինչեւ Տփղիս, ամենուրեք մեր ազգայնոց ամենադասերն անխտիր փութացած են շնորհաւորել նոր Կաթողիկոսն և ստանալ նորա օրհնութիւնն։ Եւ երբ սովորական եղած է ենթադրել թէ Մակար Կաթողիկոս անընդունելի է Ռուսիոյ Հայոց, դէպքերը կը ցուցնեն թէ մեր Ռուսիացի և Կաւկասցի եղբարք ամենուրեք ժողովրդային եռանդալից ցոյցերով դիմաւորած են Հայրապետն, և թէ ժողովրդային համակրանքը պաշտօնական պատրաստութիւններէն ո՛չ նուազ նպաստած է փառաւոր ընդունելութիւն մ'ընելու նորընտիր Կաթողիկոսին։

* *

Մեր մէջ այն ծայրայեղը որ կը պահանջէն մերժել զՄակար Կաթողիկոս՝ կը կարծեն ուժովցնել իրենց դատ, յիշեցնելով թէ Ռուսիոյ Հայոց աշխարհական դասը չընդունիր նոր Կաթողիկոսը։ Բայց չեն նշմարեր թէ տեսակէտի հիմնական տարբերութիւն մը կայ իրենց և մեր Ռուսիաբնակ եղբարց միջեւ։ Մեր ծայրայեղը կը մերժեն զՄակար զի երկրորդ Կանոնագրոյն էր, այն է՝ օրինական պատճառաւ մը, յայտնելով միանգամայն թէ խնդիր չունին Մակար Սրբազանի արժանեաց վրայ։ Իսկ Ռուսիոյ Հայոց աշխարհական դասուն մէկ մասն անհամակիր էր Պեսարապիոյ Առաջնորդին կաթողիկոսութեան այն պատճառաւ միայն թէ արժանաւոր չէր նկատեր զն. Սրբազնութիւն, և ո՛չ թէ օրինական պատճառաւ մը։ Զի Ռուսիոյ Հայք, աշխարհական թէ եկեղեցական, գրեթէ նո՛յնչափ յարած են իրենց Պատրիարքին, որչափ մեք մեր Սահմանադրութեան։ Բայց մեր ծայրայեղք կ'ընդունին թէ Մակար Սրբազան Հայ Ազգին արժանաւորագոյն եպիսկոպոսներէն է, և թէ Ռուսիոյ Հայոց եկեղեցականութեան մէջ, յարմարագոյն էր ի Կաթողիկոսութիւն։ Հետեւապէս, Ռուսիոյ Հայոց ոմանց հակամակարեան տհաճութիւնը չի կրնար փաստ մը լինել մեր դժգոհներուն։ Երբ օրինական խնդիր չկայ մէջ տեղ, դժգոհները, պարագայից կամ մեծամասնութեան կամայ առէջ խոնարհելով, ի վերջոյ կը ճանչեն հաստատեալ անձը, Կ. Պոլսոյ Պատրիարք լինի այն թէ Էջմիածնի Կաթողիկոս։ Այսպէս կը թուի լինել Ռուսիոյ մէջ եւս, -ուր զՄակար Կաթողիկոս շնորհաւորելու դիմող հազարներուն մէջ կային անշուշտ այնպիսիք, որք զն. Սրբազնութիւն արժանաւոր չէին համարեր Կաթողիկոսութեան, որուն, իբրեւ Կաթողիկոսի, պիտի զլանային իրենց քուէներ, այլ զոր այսօր կը ճանչեն օրինաւոր Կաթողիկոս։ Ըստ այն Օրինաց զոր իրենք յօժարակամ կը ճանչեն և կ'ընդունին։

* *

Վեհ. Մակար Կաթողիկոսին եղած ընդունելութենէն մէջ կան մի քանի դէպքեր, որք առանձին ի՛մն ուշադրութեան արժանի են։

Կը նշանակենք, նախ, Ն. Վեհաշնորհ Սրբազնութեան յայտարարութիւնը, —զոր ըրած է Տփղիսի Վանուց Մայր եկեղեցւոյն մէջ Կաւկասիոյ մայրաքաղաքին հայ ժողովրդեան իր առաջին օրհնութիւնը տալու առթիւ, —թէ, շնորհիւ Վեհ. կայսեր համակրանքի ուշադրութեան, յոյս ունի ընդունել տալու այն խնդիրներ և առաջարկութիւններ, զորս Ն. Կ. Վեհափառութեան կը մատուցանէ Հայ Ազգին ցանկութեան համեմատ—Մեր ծայրայեղք կը կարծեն թէ Մակար Կաթողիկոսը չճանաչել լաւագոյն միջոցն է ստիպելու զն. Սրբազնութիւն որ Զարին ընդունել տայ Հայ Ազգին բոլոր խնդիրներն ու առաջարկները։ Մեր կարծիքն է թէ Կաթողիկոս մը իր գոյութեան պատճառն իսկ կը կորուսանէ եթէ Զարին կառավարութեան մատթարգման չհանդիսանայ Հայ Ազգին խնդրուածոց. թէ Մակար Կաթողիկոս արդէն կը հասկնայ զայս, և թէ ռուս կառավարութեան ընդունելի անձ մը գտլով ինքզինքն, անշուշտ լաւագոյն ակնկալութեամբ կրնայ մատուցանել այդ խնդիրներու Ուստի, եթէ Ազգին օգուտը միայն ունինք կէտ նպատակի, պարտինք այս ուղղութեան մէջ քաջալերել զն. Սրբազնութիւն, քան թէ Նորա անձն իսկ Հայ եկեղեցիէն վտարել իբրեւ օտարոտի ինչ, իբրեւ նորընծայ Սուրմակ կամ Բրբիչոյ։ Մարդկային բնութիւնը մեր գիտցածէն շատ տարբեր բան մը պէտք է լինի, հաւատալ կարենալու համար թէ Մակար Կաթողիկոս Թուրքիոյ Հայոց կողմէ այդ օրինակ անարգական ընդունելութենէն մը յետոյ՝ քաջալերութիւն պիտի ղտայ և ոչ թէ վհատութիւն։

* *

Մեք գոհութեամբ կը հաստատենք նաեւ այն յայտարարութիւններ զորս նոր Կաթողիկոսն ըրած է, Վրաստանի արտին վրայ, ի Թիֆլիս, Վրաց ազգին մէկ երեւելի ներկայացուցչին։ Իշխան Մէրէթէլի վրացերէն ատենաբանութեամբ մը բարեմաղթութիւններ ընելով նորընտիր Հայրապետին, համակրանքի ոճով յիշեցուցած է վրացի և Հայ ազգաց բարեկամական յարաբերութիւններն անցեալին մէջ, և ներկային մէջ զանոնք ամրապնդելու բացառիկ պէտքին վրայ պնդած է (*)։ Վեհ. Կաթողիկոսը «սրտառուչ խօսքերով» պատասխանած է, հաստատելով Իշխանին յայտարարութիւններն և յայտնելով թէ Իրեն կէտ նպատակի պիտի ունենայ զօրացնել Կաւկասեան այս երկու դրացի ազգութեանց բարեկամական յարաբերութիւնները։

Կը մաղթենք որ Վեհ. Մակար Կաթողիկոս, Կաւկասիոյ ժողովրդոց և տեղային հանգամանաց ի մօտոյ ծանօթ, իր այս յայտարարութեամբ դրծած յատակագիծն իրագործելու կարող լինի։ Հայ Ազգն ամեն շահ ունի բարեկամական սերտ յարաբերութիւններ տածելու այն ազգաց հետ որովք շրջապատուած է, և մանաւանդ ի Կաւկասիա, Հայ և Վրացի տարբերաց միջեւ համակրանքի յարաբերութեանց ամրապնդումը թէ՛ ներկային և թէ՛ ապագային համար շատ օգտակար է։ Հայք և Վրացիք Կաւկասիոյ բնիկ տարբերաց մէջ ամենէն զարգացածներն են։ Դրացութեան կապեր Հայք Կաւկասիոյ Մահմետականաց հետ եւս ունին. բայց Վրաց հետ ուրիշ տեսակ կապերով ալ կապուած են։ Այս երկու տարբերայներդաշնակ գործունէութիւնը մեծապէս կը նպաստէ Կաւկասիոյ բարգաւաճման քաղաքակրթութեան, տնտեսական զարգացման և ընկերային բարւոքման ճամբուն մէջ։ Վրաց նոր սերնդեան ազգային կեանքն եւս արժանի է մեր համակրանքի ուշադրութեան։ Զի շատ սքխալ է կարծել թէ Վրացիք արդէն բոլորովին ռուսացած լինին։ Ընդհակառակն, ռուսացուցման ջանից դէմ, որք երբեմն կը նպաստէին Վրաց տգիտութիւն ու դիւրահաւանութիւնը, նոր սերնդեան կողմէ շատ օրինաւոր և քաջալերական ընդդիմութեան մը փորձեր կը տեսնուին։

* *

Դիտողութեան արժանի ուրիշ կէտ մ'է Կաւկասիոյ Բարձր. Կուսակալին յայտարարութիւններն և Վեհ. Կաթողիկոսին պատասխանը։

Ցօնտրոբոֆ-Քորսաքոֆ Իշխանն Հայոց Թշնամի կը համարուի։ Բայց չենք կարծեր թէ Զարին կառավարութիւնն ալ Թշնամի լինի իւր Հայ հպատակաց։ Կաւկասիոյ Կուսակալին բանախօսութիւնն, որով իւր և ընդանուկ Կաւկասիոյ Հոգեւորութիւնն ու բարեմաղթութիւնները մատոյց Հայոց նոր Կաթողիկոսին, անշուշտ աւելի կը պատշաճէր վեհանձն կառավարութեան մը ներկայացուցչին քան Հայոց Թշնամոյ մը բերանին։ Անոյշիսի բանախօսութեան մը պատասխանելով, նոր Կաթողիկոսը բնականապէս չեշտած է հաւատարմութեան խօսքերն ուղղեալ առ Վեհ. Կայսեր Կառավարութիւնը—Զարմանալի է տեսնել որ մեր ծայրայեղք Վեհ. Կաթողիկոսին այս պաշտօնական յայտարարութեանց կ'ընծայեն շատ քաջալերուլի մեկնութիւններ։ Նոցա խօսքով, իբր թէ Էջմիածնի նոր Հայրապետն հոգւով ու մարմնով ռուս կառավարութեան նուիրեալ է եղեր, որում միայն կը պարտի եղեր իւր բարձրացում յաստիճան Կաթողիկոսութեան. թէ ռուս կառավարութեան երախտապարտ պիտի մնայ եղեր մինչեւ վերջն, և թէ Կաթողիկոսութիւնը պիտի վարէ եղեր ինչ եղանակաւ որ իրեն հրամայուի ռուս կառավարութենէն, ելն։ Այսպէս կ'ըսեն իբր թէ յենլով Մակար Կաթողիկոսին յայտարարութեանց վրայ։ Բայց ո՞ր ողջամիտ Հայը չի գիտեր թէ ամեն երկրի Հայոց հոգեւոր Պետերը նմանօրինակ առիթներու մէջ նոյնիմաստ յայտարարութիւններ կ'ընեն նոյն երկրի աշխարհական իշխանութեանց առջեւ։ Ով չի գիտեր թէ Տ. Յարութիւն Պատրիարք, Տ. Ներսէս Պատրիարք և նոցա Սրբազան Նախորդք պաշտօնական և կրօնական առիթներու մէջ նոյն լեզուն գործածած են մեր Վեհ. Ինքնակալին և Նորա Նախարարաց նկատմամբ։ Հայոց հոգեւոր Պետին կողմէ առ ռուս կառավարութիւն այնպիսի հաւատարմական յայտարարութիւնք ապաքէն հարկ էին երբ Հայոց Թշնամիք նոցա կը վերագրէին յեղափոխական դիտումներ, որք գիտենք թէ գոյութիւն չունին։ Վեհ. Կաթողիկոսին «Հայ Ազգին» անուամբ խօսելուն դալով, ամեն ողջամիտ ընթերցող կը հասկնայ թէ, ինչպէս մերՊատրիարքունքպաշտօնական առիթներու մէջ Հայ Ազգին վրայ խօսելով Թուրքիոյ Հայերը միայն կ'ակնարկեն, Մակար Կաթողիկոսն ալ, իւր հաւատարմական զգացմանց հաղորդցուցնելով «Հայ Ազգը», Վեհ. Զարին հայ հպատակները միայն կ'ակնարկէր։

Այս բացատրութիւններ աւելորդ չի դատեցինք։ դի կը տեսնենք թէ զՄակար Կաթողիկոս մերժել առաջարկուզաց կողմէ գերմարդկային ճիգեր կան նորա մէն մի շարժումն ու խօսքն անպատճառ եղանակաւ մեկնելու, և ամբոխին միտքը վայրապար գրգռելու։ Շինծու թղթակցութիւնք, օգոստ. Զի Իւժպշին վրայ Էջմիածնէ, Դարապագէ, Երեւանէ, Վաղարշապատէ ինչ կամ եօթնասուր դէպ Կ. Պոլիս հասած ողբալից թղթակցութիւնք չհասան իրենց խայտառակ նպատակին։ Ապուշներ միայն կրնային խաբուիլ անոնցմէ, Ռուսահայոց արդի տրամադրութեանց ճիշդ նկարագիր կարծելով այն ողորմելի ստութիւններն։ Այժմ կ'ուզուի ըստոյգ իրողութիւնները խեղաթիւրել և անրնական մեկնութիւններ տալ ամենն բնական խօսքերու և շարժումներու։ Այս թափանցիկ և յոյժ մելամաղձիկ մեքենայութեանց դէմ լաւ է զգոյշ կենալ, և զգուշացնել պարզամիտները։

* *

Վեհ. Կաթողիկոսին յայտարարութեանց մէջ նշանակելի կը համարինք, ի վերջոյ, ինչ որ ըսած է ընդունելով Տփղիսի հայ եկեղեցականութիւնն, առաջնորդութեամբ Տփղիսի Առաջնորդին։ Տ. Մակար Կաթողիկոս կը հաստատէ թէ հայ եկեղեցականութիւնն անկեալ վիճակ մ'ունի զարդիս, և կը խոստանայ կրցածն ընել այս վիճակի բարւոքման համար։ Իդէալ մը կը դնէ հայ եկեղեցականութեան առջեւ։ «Դուք, կ'ըսէ, երբեմն կ'առաջնորդեիք բոլանդակ Ազգին։ Այժմ Ազգին աշխարհական դասն է որ կ'առաջնորդէ ձեզ։ Զանացէք վերստանձնել՝ ձեր արժանեօք՝ Ազգին ղեկավարութիւնը։» Կաթողիկոսը ցաւ ի սիրտ կը նշանակէ մանաւանդ թէ Ռուսիոյ հայ եկեղեցականութեան մէջ շատ անարժաններ կոչուած են պատիւներու և աստիճաններու։ Այս մասին արդարեւ թոյլ վարչութիւն մ'ունեցան Ն. Վեհափառութեան անմիջական նախորդք։ Փափաքելի էր որ նոցա տկարութիւններէն Մակար Կաթողիկոս զերծ մնար։ Եթէ հաստատ դիտաւորութիւն ունենայ բարւոքելու հայ կղերին վիճակը, Մակար Կաթողիկոսի անձնական ազդեցիկ դիրքը կրնայ շատ նպաստել իւր դիտաւորութեանց իրագործման։ Բուն իսկ Էջմիածնի հոգեւորականութիւնը կը կարօտի արմատական բարւոքմանց։ Այդ մարմնոյ վիճակին վրայ ատ ի կ. Պոլիս առնուած տեղեկութիւնք շատ վհատեցուցիչ են։ Մակար Կաթողիկոս իրերն անշուշտ մօտէն կը դիտէ, և եթէ ցարդ իրեն իշխանութիւն կը պակսէր ոստիկան դիմումներու։ Բայց կապիկի չափ խորամանդ է, և ամեն անգամ օձիքը կ'ազատէ։ Ապացոյցն այս է, որ անցեալ չաթիռ ալ գիրքը ձերբակալել կ'ուզէին և թող տուին։

Ակէ զատ, աւելցուց Ժորժէ ցած ձայնիւ, եթէ երբէք ոստիկան դիմումը մը ձեռքը վրան դնէ, դամիւռը Զիկ-Զակի նշան տալուն կ'սպասէ, որպէս զի ոստիկանին ձիրը ցատկէ։ Ամենատ տուած է զայս կրթութիւն, և նշանն ալ այնպիսի բան մ'է որ մարդ չտեսներ։ Հարս կ'ըսէ թէ խեղդել տալ ուզած մարդուն նայելով իւր եղունգները կը ճարճատեցնէ։ Վիկուրէոյ կը հաստատեցնէ զայս։

Քամիլլ ցնցուեցաւ։ Իւր հարն ալ խեղդամահ եղած էր, և Ժորժէի ըսած խօսքը զարհուրելի տեսարան մը կը ներկայացնէր իրեն։ Լռեց, և տղան ալ չշարունակեց խօսակցութիւնը։

Փութապիղծ կը քալէին որպէս զի չհեռանային Բուրքաիէն, զոր դամիւռն ուզածէն աւելի արագութեամբ կը քաշէր կը տանէր իւր եռեւէն, այնպէս որ շատ չանցած այն երկար Պուլվարին ծայրն հասան, այն է՝ Շաթօ-ա-Օի հրապարակը։

Հոն բազմութիւն կար, կառքեր և հանրակաբի կայարան մը, բայց ուշադրութիւն չդրաւեցին շատ Քանի մ'ընդվզայածք կանգ կ'առնուին կամ եռեւնին կը դառնային յաղթանդամ շունը դիտելու համար, որ արկղիկ մը բռնած էր բերանը, բայց ցուկը կապող փոկը չէին տեսներ։ Փարիզի մէջ ծրար կրող շունը հաղուագիւտ չէն, և Բուրքաիէ ուրիշ անցորդներէ աւելի դիտաւորութիւն կրեց զըսպելու։

Երբէք որսական բարակ մը, վարազի մ'ապաստան եղող շրջափակի մը մօտ հասած ժամանակ, իւր վրին ճոպանն այնչափ ուժով չէր քաշած։

Բարեբաղդաբար Բուրքաիէ շատ ուժեղ էր։

Մնաց որ, բնաւ տեսնող չկար զայս չուս, և Քամիլլ ու Ժորժէ կրնային փոխանակել իրենց զգացած տպաւորութիւնները։

—Գարշելի կենդանին գիտէ երթալու տեղը, մրմնջեց Ժորժէ։

—Եւ ալ այնպէս կը կարծեմ, ըսաւ Քամիլլ, և տերը շատ հեռի մնելու չէ։

—Բայց պէտք է գիտնաք, օրի՞որդ, որ եթէ Զիկ-Զակ Վէրսայլ գտնուի, Վիկուրէոյ կ'առու անոր հոտը։ Անցեալ տարի Բիբարտիա կ'երթայինք... դիշեր մը, Ռուպի իշեւանեցանք։ Հոն ախոռի մը մէջ կապեր էին զայն և առաւօտուն մոռցեր էին հետ առնուլ։ Դուռը կոտրեց և երեկոյին մեզ գտաւ Բէրան... որ երթք ժամու ճանրայ է։ Զիկ-Զակ երբեմն դիտամբ կը կրծոնէր զայն, ցուցնելու համար թէ կրնար գտնել իւր ճանրան, և կը զարմացնէր մեր աշխատած քաղաքներուն բնակիչները։ Երկու-երեք հարիւր ֆրանք տուին, բայց չուզեց վաճառել։ Գիտէ թէ Վիկուրէոյ կրնայ գինքը պաշտպանել, եթէ ձերբակալել ուզեն։

—Ուրեմն կը վախնա՞յ ձերբակալուելէ։

—Անշուշտ, վասն զի անցագիր չունի քանի որ մեզ հետ կ'ուղեւորի, և եթէ ունի, ոչ ոք տեսած է։ Այս պատճառաւ չսխալիր Ժամանակէ։ Որչափ ուշանանք, այնչափ աւելի դժուարութեան կրնանք հանդիպիլ։ Զիկ-Զակ Քարիզի գեղեցիկ թաղերուն մէջ չբնակիր անշուշտ, և եթէ ամբոխութեանց կողմերը պահուրտած է, կէս գիշերէն յետոյ վտանգաւոր են այն տեղեր։

Օրիորդ Մոնիսթրոլ համբուրեց զՊրիժիթ, որ առանց խօսք մ'ընելու կուլար, և դուրս եկաւ՝ նշանացի իւր եռեւէն կոչելով զիւր նոր բարեկամներն։

Ի սկզբան ինք առաջնորդեց փոքրիկ ջոկատին, որ մարտնչելու կ'երթար սարսափելի Զիկ-Զակին դէմ, բայց շատ չանցած՝ տեսաւ որ չուին կարգը փոխել հարկ էր։

Ուղին չէր որոշուած, որովհետեւ չէին գիտեր ո՛ւր պիտի երթային։ Ուստի հարկ էր Վիկուրէոյի հետեւիլ, և Բուրքաիէ, որ անոր ճոպանին ծայրէն բռնած էր, առաջ պարտ էր անցնիլ։

Այսպէս եղաւ երբոր ջոկատը կազմուեցաւ Պուլվար Վալմիէրի վրայ։ Որոշուեցաւ նաեւ որ Ամանայի սյրը պիտակ քաշէ քիչ մ'առաջուէն, որովհետեւ դիւրակաց քաղաքացւոյ մը կերպարանք ունէր, և անցորդք կրնային զարմանալ տեսնելով զայն ընկերացեալ սուկանագլուխ գործաւորի մ'և տարօրէն կերպարանքով տղու մը հետ։

Ուստի Քամիլլ և Ժորժէ եռ մնացին, և իրենց կերպարանքը կը ներէր ի մխանն երթալ՝ առանց ուշադրութիւն հրաւիրելու։

Իրենց պէտք եղածն էր գիտնալ թէ գամիւռն ո՛ր կողմ պիտի տանէր զիրենք։

Վիկուրէոյ շվարանեցաւ։ Պուլվարէն վար իջնել սկսաւ այնպիսի եռանդով մը, զոր Բուրքաիէ մեծ դժուարութիւն կրեց զըսպելու։

Երբոր ոտքի տակ մը, վարազի մ'ապաստան եղող շրջափակի մը մօտ հասած ժամանակ, իւր վրին ճոպանն այնչափ ուժով չէր քաշած։

Բարեբաղդաբար Բուրքաիէ շատ ուժեղ էր։

Մնաց որ, բնաւ տեսնող չկար զայս չուս, և Քամիլլ ու Ժորժէ կրնային փոխանակել իրենց զգացած տպաւորութիւնները։

—Գարշելի կենդանին գիտէ երթալու տեղը, մրմնջեց Ժորժէ։

—Եւ ալ այնպէս կը կարծեմ, ըսաւ Քամիլլ, և տերը շատ հեռի մնելու չէ։

—Բայց պէտք է գիտնաք, օրի՞որդ, որ եթէ Զիկ-Զակ Վէրսայլ գտնուի, Վիկուրէոյ կ'առու անոր հոտը։ Անցեալ տարի Բիբարտիա կ'երթայինք... դիշեր մը, Ռուպի իշեւանեցանք։ Հոն ախոռի մը մէջ կապեր էին զայն և առաւօտուն մոռցեր էին հետ առնուլ։ Դուռը կոտրեց և երեկոյին մեզ գտաւ Բէրան... որ երթք ժամու ճանրայ է։ Զիկ-Զակ երբեմն դիտամբ կը կրծոնէր զայն, ցուցնելու համար թէ կրնար գտնել իւր ճանրան, և կը զարմացնէր մեր աշխատած քաղաքներուն բնակիչները։ Երկու-երեք հարիւր ֆրանք տուին, բայց չուզեց վաճառել։ Գիտէ թէ Վիկուրէոյ կրնայ գինքը պաշտպանել, եթէ ձերբակալել ուզեն։

—Ուրեմն կը վախնա՞յ ձերբակալուելէ։

—Անշուշտ, վասն զի անցագիր չունի քանի որ մեզ հետ կ'ուղեւորի, և եթէ ունի, ոչ ոք տեսած է։ Այս պատճառաւ չսխալիր Ժամանակէ։ Որչափ ուշանանք, այնչափ աւելի դժուարութեան կրնանք հանդիպիլ։ Զիկ-Զակ Քարիզի գեղեցիկ թաղերուն մէջ չբնակիր անշուշտ, և եթէ ամբոխութեանց կողմերը պահուրտած է, կէս գիշերէն յետոյ վտանգաւոր են այն տեղեր։

Օրիորդ Մոնիսթրոլ համբուրեց զՊրիժիթ, որ առանց խօսք մ'ընելու կուլար, և դուրս եկաւ՝ նշանացի իւր եռեւէն կոչելով զիւր նոր բարեկամներն։

Ի սկզբան ինք առաջնորդեց փոքրիկ ջոկատին, որ մարտնչելու կ'երթար սարսափելի Զիկ-Զակին դէմ, բայց շատ չանցած՝ տեսաւ որ չուին կարգը փոխել հարկ էր։

Ուղին չէր որոշուած, որովհետեւ չէին գիտեր ո՛ւր պիտի երթային։ Ուստի հարկ էր Վիկուրէոյի հետեւիլ, և Բուրքաիէ, որ անոր ճոպանին ծայրէն բռնած էր, առաջ պարտ էր անցնիլ։

Այսպէս եղաւ երբոր ջոկատը կազմուեցաւ Պուլվար Վալմիէրի վրայ։ Որոշուեցաւ նաեւ որ Ամանայի սյրը պիտակ քաշէ քիչ մ'առաջուէն, որովհետեւ դիւրակաց քաղաքացւոյ մը կերպարանք ունէր, և անցորդք կրնային զարմանալ տեսնելով զայն ընկերացեալ սուկանագլուխ գործաւորի մ'և տարօրէն կերպարանքով տղու մը հետ։

Ուստի Քամիլլ և Ժորժէ եռ մնացին, և իրենց կերպարանքը կը ներէր ի մխանն երթալ՝ առանց ուշադրութիւն հրաւիրելու։

Իրենց պէտք եղածն էր գիտնալ թէ գամիւռն ո՛ր կողմ պիտի տանէր զիրենք։

Վիկուրէոյ շվարանեցաւ։ Պուլվարէն վար իջնել սկսաւ այնպիսի եռանդով մը, զոր

(*) Տե՛ս Վրացի աշնուականին ուշադրաւ խօսքերուն ամբողջ պատճէնը մեր երեկի թուոյն մէջ։

—= 20 =—

ԹԵՐԹՕՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ

ՖՈՐԹԻՒՆԷ ՏԻՒ ՊՈՒԱԿՈՊԷ

ԶԻԿ-ԶԱԿ

ԿԱՄ

ԿԵՌ-ԲՈՒԹԱՄԱՏ

Դ.

Զայս ըսելով Բուրքաիէ ոտքի հարուած մը տուաւ անոր կուշտին, և դամիւռն ոտքի վրայ եկաւ խեղդուկ մունչիւն մ'արձակելով։ Մանդամայն Ժորժէ սեղանին ոտքին կապուած ճոպանը քակեց և ծայրն հօրը ձեռքը տուաւ։

Ցայնժամ ճակատամարտ մ'եղաւ մարդուն և գազանին միջեւ, բայց Վիկուրէոյ, ամրապէս ցոկակոպեալ, շատ երկիւղալի չէր։ Ի զուր եռեւի ոտներուն վրայ կանգնելով Բուրքաիէի վրայ յարձակեցաւ, վերջապէս հարկադրեցաւ ընկնիլ չորս թաթերուն վրայ։ Ցայնժամ սկսաւ իւր կանեփեայ ճոպանը քաշելով դէպ ի դուռը դիմել։

—Տեսէք, երթալ կ'ուզէ, ըսաւ Բուրքաիէ։ մեզ ուրիշ բան չմնար, բայց միայն եռեւէն երթալ՝ ուր որ մեզ տանի։

Քամիլլ համբուրեց զՊրիժիթ, որոյ սիրտը փղձկած էր, և պատերազմի մը դնացող զօրականի մը պաղարիւնով ըսաւ անոր.

—Եթէ մինչեւ առաւօտ տուն չվերադառնամ, դնա խաց տուր Պ. Ժէնոգաքի, Ժէմմարի գետափը, թիւ 124, և պատմէ անոր այս եղածը։ Նա պէտք եղածը կ'ընէ զիս դտնելու համար։

—Օ՜, օրի՞որդ, գոչեց Բուրքաիէ, ձեր այդ ըսածը կարելի չէ։ Խորհեցէք անգամ մը թէ երեք հոգի ենք։ Զիկ-Զակ չկրնար երեքս մէկէն անհետացնել ամպարարի գընտակներու պէս... թէ և ամպարարութիւն ալ գիտէ։ Ա՛յն ասոիճան ճարտարութեամբ թուղթ կը գոնոյ, որ կրնար թղթախաղով հարստանալ՝ եթէ լաւագոյն խաղեր չունենար իւր պարկին մէջ։ Բայց խնդիրն ադ որ վրայ չէ այժմ... եթէ հարուած ընդունելու մէկը կայ, ես եմ... բայց ես չեմ վախնար մեռնելէ, վասն զի տարակոյս չունիմ որ խնամ կը տանիք որդուս։

—Ինչ որ ալ պատահի, չպիտի բաժնուի ինձմէ, ըսաւ Քամիլլ։ Բայց չեմ ուզեր որ կեանքդ վտանգի մէջ դնես... և չպիտի դնես այս իրիկուն, վասն զի պարզ հեռատեսութիւն մը պիտի ընենք։ Մնաց որ, եթէ մեզ պաշտպանելու հարկադրինք, վեց հարուածեան մ'ունիմ սուկախս տակ, և կրնամ գործածել։

Պրիժիթ, այս խիզախ յայտարարութիւնը ընելուն պէս, թեւերը դէպ յերկինք վերցուց։ Բարի կինը դիտէր թէ Քամիլլ բանէ մը չէր վախնար, բայց բնաւ չէր երեւակայեր թէ Քամիլլ, ի հարկին, հրաշէն ալ կրնար գործածել։

—Օրիո՛րդ, ըսաւ Բուրքաիէ, ճանբայ

ԹԵՐԹՕՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ

ՖՈՐԹԻՒՆԷ ՏԻՒ ՊՈՒԱԿՈՊԷ

ԶԻԿ-ԶԱԿ

ԿԱՄ

ԿԵՌ-ԲՈՒԹԱՄԱՏ

Դ.

Զայս ըսելով Բուրքաիէ ոտքի հարուած մը տուաւ անոր կուշտին, և դամիւռն ոտքի վրայ եկաւ խեղդուկ մունչիւն մ'արձակելով։ Մանդամայն Ժորժէ սեղանին ոտքին կապուած ճոպանը քակեց և ծայրն հօրը ձեռքը տուաւ։

Ցայնժամ ճակատամարտ մ'եղաւ մարդուն և գազանին միջեւ, բայց Վիկուրէոյ, ամրապէս ցոկակոպեալ, շատ երկիւղալի չէր։ Ի զուր եռեւի ոտներուն վրայ կանգնելով Բուրքաիէի վրայ յարձակեցաւ, վերջապէս հարկադրեցաւ ընկնիլ չորս թաթերուն վրայ։ Ցայնժամ սկսաւ իւր կանեփեայ ճոպանը քաշելով դէպ ի դուռը դիմել։

—Տեսէք, երթալ կ'ուզէ, ըսաւ Բուրքաիէ։ մեզ ուրիշ բան չմնար, բայց միայն եռեւէն երթալ՝ ուր որ մեզ տանի։

Քամիլլ համբուրեց զՊրիժիթ, որոյ սիրտը փղձկած էր, և պատերազմի մը դնացող զօրականի մը պաղարիւնով ըսաւ անոր.

—Եթէ մինչեւ առաւօտ տուն չվերադառնամ, դնա խաց տուր Պ. Ժէնոգաքի, Ժէմմարի գետափը, թիւ 124, և պատմէ անոր այս եղածը։ Նա պէտք եղածը կ'ընէ զիս դտնելու համար։

—Օ՜, օրի՞որդ, գոչեց Բուրքաիէ, ձեր այդ ըսածը կարելի չէ։ Խորհեցէք անգամ մը թէ երեք հոգի ենք։ Զիկ-Զակ չկրնար երեքս մէկէն անհետացնել ամպարարի գընտակներու պէս... թէ և ամպարարութիւն ալ գիտէ։ Ա՛յն ասոիճան ճարտարութեամբ թուղթ կը գոնոյ, որ կրնար թղթախաղով հարստանալ՝ եթէ լաւագոյն խաղեր չունենար իւր պարկին մէջ։ Բայց խնդիրն ադ որ վրայ չէ այժմ... եթէ հարուած ընդունելու մէկը կայ, ես եմ... բայց ես չեմ վախնար մեռնելէ, վասն զի տարակոյս չունիմ որ խնամ կը տանիք որդուս։

—Ինչ որ ալ պատահի, չպիտի բաժնուի ինձմէ, ըսաւ Քամիլլ։ Բայց չեմ ուզեր որ կեանքդ վտանգի մէջ դնես... և չպիտի դնես այս իրիկուն, վասն զի պարզ հեռատեսութիւն մը պիտի ընենք։ Մնաց որ, եթէ մեզ պաշտպանելու հարկադրինք, վեց հարուածեան մ'ունիմ սուկախս տակ, և կրնամ գործածել։

Պրիժիթ, այս խիզախ յայտարարութիւնը ընելուն պէս, թեւերը դէպ յերկինք վերցուց։ Բարի կինը դիտէր թէ Քամիլլ բանէ մը չէր վախնար, բայց բնաւ չէր երեւակայեր թէ Քամիլլ, ի հարկին, հ

ՎԱՂԱՊԱՐ ՀԱՅՐ ՆԵՐԻՍ

Ամենայն սիրով հրավիրում ենք ամենայն հայրենակիցներս, որոնք Ռուսաստանի տարբեր գավառներում ապրելով, մեր հայրենի Վաղարշապատ քաղաքի հանդեպ սրտի սիրո ինչ-ինչ զգացմունքներ ունեն, որ գան ու տեսնեն մեր նոր հիանալի գեղեցիկ գրասենյակը, որ գտնվում է Գ. Ֆոնտանայի տանը։ Գրասենյակս բաղկացած է հետևյալ բաժիններից։

Ամենայն տեսակի գրքեր, ինչպես հայերեն, այնպես էլ ռուսերեն։ Ամենայն տեսակի գրիչներ, մատիտներ, թանաքներ, գրասեղաններ, գրասենյակի ամենայն գեղեցիկ գույներ։ Ամենայն տեսակի գրասենյակի գեղեցիկ թղթեր։ Ամենայն տեսակի գեղեցիկ գրասենյակի ապակիներ։ Ամենայն տեսակի գեղեցիկ գրասենյակի գրասեղաններ։ Ամենայն տեսակի գեղեցիկ գրասենյակի աթոռներ։ Ամենայն տեսակի գեղեցիկ գրասենյակի գրասեղանի ներքևի գորգեր։ Ամենայն տեսակի գեղեցիկ գրասենյակի գրասեղանի վերևի գորգեր

«կաղամբ բառին վերայ՝ գինւոյ ազդեցութեան ներքոյ։

«—Կաղամբն պարսկերէն թէլէմ բառն է՝ թ տառի յաւելմամբ հայերէն դարձած, կ'ասէր մին։

«—Կաղամբն հայերէն մի բառ է՝ թ տառի յաւելմամբ պարսկերէն դարձած, կ'ասէր միւսն։

«Մենք չգիտենք թէ ո՞րն էր ուղիղ ասուած, սակայն միջամտեցին և այլք այս վեճերուն բարեկամական խնդրոյն, որով մի մեծ աղմուկ բարձրացաւ և տեւեց ընդ երկար։

«Եղբա՛յրք, ասացի ես յայնժամ, այս տեղ Ակադէմիա չէ։ Վերջ տուէք ձեր այդ կաղամբային վիճաբանութեան։ կարող էք ձեր գիտութեան շարն մի այլ ժամանակ դրսում ծանօթացնել միմեանց։ երգենք եւ ուրախանանք այժմ։

«—Ի՞նչ, գոչեց մի երիտասարդ։ ազգային խնդիրներ, թո՛ղ լինին նոքա լեզուաբանական, միթէ մի երգի չէ՞ն արժեր տեմ լրջօրէն լուծուին։ Ի՞նչպէս ուրեմն «Ս. Խորէն Նար-Պէյ», այն գիտնական անձը, ըստ-ոչ-ինչ թէ «ազգ» հնչման վերայ կը խօսի մի ազգային երեսփոխանական պատկառելի ժողովի մէջ, որոց անդ համախմբուած անդամներն ազգն, մինչեւ անգամ Պարսկաստանցիքս անձկանօք կ'ակնկալէին բարձր և կենսական խնդրոց արդիւնաւոր լուծումներն միայն և ո՛չ այլ ինչ։

«Անտարակոյս ինձ լռել միայն կը մնար այդ առարկութեան հանդէպ։»

Աւա՛ղ, Պարսկաստանի հայք միայն «գիրը գիտեն և այսպէս կը նախատեն յանխրաբի, անշուշտ անգիտակցաբար, զգիրն որոյ դերն ոչ նուազ կարեւոր եղած է ազգային ճակատագրի վրայ քան «գրի դերն։ Մէկն ըսենք. միթէ օր մը չտեսա՞ք Ազգ. Ժողովոյ մէջ երկու յարգելի պատուելիներ, «երկրբեանք իսկ ազատցիք», որոց կարմրագոյն և դեղնորակ աչքերէն հուր բարկութեան կը ցայտէր և ուժգին կը տրոփէին ոտքերնին, վասն զի երեսփոխան մը, Պ. Թընկրեան, խօսելով Երուսաղէմայ պարտուց մասին, տեղ մը փոխանակ «ը» ըսելու «ղ» ըսած էր։ Ո՛վ եղեան, ո՛վ ոճիր։ Մեր յարգելի պատուելիները սեւեռած էին իրենց աչքերը դէպ ի խորան, տեսնելու թէ որպէս Փրկչի մահուան վայրկենին, նոյն և այն պահուն պիտի ցեղո՞ւ տաճարին վարագոյրը։

Թէ հնարաւոր լինէր գրել «և զ գրերու պատմութիւն, ազգային ո՞րքան դէպքերու գաղտնիքներ կարելի պիտի լինէր պարզել։ Սակայն կարծեմ թէ առ այժմ ոչ ոք պիտի ուզէ այդ ձանձրոյթն յանձն առնել։ Արդարեւ Հ. Ս. Վ. Տէվրիչեան մատդիր է գրել այս երկու գրոց մասին, բայց իւր աշխատութիւնը լոկ գիտական պիտի լինի։ Հ. Տէրվիչեան կը կարծէ թէ՝ «գիրը ո՛չ «ը» հնչելու է, ո՛չ ը», այլ միջին ճանապարհ մը — ինչպէս Կրօնս ժողովոյ ատենադպիր Աշտ Ցակոբ վարդապետ Փափազեան Մակար Սրբազանն ո՛չ Կաթողիկոս կ'ուզէ ճանչել, ոչ Կաթողիկոս չճանչել։

Հ. Ս. Վ. Տէվրիչեան կ'ուզէր ընել նաև ընդարձակ աշխատութիւն մը զ գրի մասին։ այս տեղեկութիւնն հաղորդած էի բարեկամաց ոմանց այք մինչեւ ցարդ անձկանօք կ'սպասեն կարդալ Աբեւելքի մէջ այդ շահագրգիռ յօդուածն։ Յօդուածը ցարդ չտեսնուեցաւ և բարեկամք ինձ հարցումներ կ'ուղղեն այս մասին։ Կարծեմ թէ զ գիրն յաճախ երեւցած լինելով մեր եկեղեցւոյ Սուրբ հարց գրութեանց մէջ, մեր Կրօն. ժողովն չկրնար խղճի հանդարտութեամբ թոյլատրել որ այդ եկեղեցական գրին վրայ կարեւոր գրել ո՛ և է անձ որ «Ծանեալ և հերձեալ է Հայաստանեայց եկեղեցիէն(՝)»

Ապասելով որ այս կենսական խնդիրն իւր լուծումն ստանայ, կ'ուցնինք երկրորդ խնդրոյ մը որ նմանապէս նախապատուութիւն ունի Պալաժէնիոյ հարցին վրայ, վասն զի այդ խնդիրն ալ երեսուն երկու տարի է — և արդէն հոկտ. 21ին լրացուց 32 տարին և մնաց 33 տարին— որ մեր ազգային խնդրոց օրակարգին գլուխն է։

Այդ խնդիրը կրթական խնդիրն է, կամ լաւ ևս դպրոցաց քիչ թէ շատ բարեկարգութեան և լաւ դասագրոց յօրինման խնդիրն։

Թուրքիոյ Հայոց առաջին Ազգային Խորհուրդն կազմուած է յատկապէս զբաղելու այդ խնդրով, ինչպէս որ այդ օրէն ի վեր մինչեւ այսօր ամէն Ազգային խորհուրդ այդ նպատակին համար ընտրուած է, պայմանաւ որ երբեք այդ նպատակին համար չխորհի։

1853ին Հոգեւոր և Դիւանագոյն ժողովները կը զգային թէ ազգը նորանոր պէտքեր ունի և այն առնելի երիտասարդութեան — որ ուրիշ խնդիրներու միջամտելու իրաւունքներ չունէր — գործունէութեան ասպարէզ մը կը բանային։ Նոյն տարին հոկտեմբերի 21ին այդ երկու մարմինները միացած կը կազմէին Ազգային Խորհուրդ մը՝ բաղկացեալ տասներեք անդամներէ — գուցէ այդ 13 չարաբաստիկ թուոյն պատճառաւ է որ Ազգային խորհուրդը դատապարտուած են ամբողջութեան —։ Պատրիարքական հրամանագիր մը կը գծէր այն ծրագիրը զոր գործադրելու կոչուած էր Ազգային խորհուրդը։ Այդ ծրագրին գլուխը գրուած էր թէ «Ազգային հասարակութեան մէջէն մեծ ու իրաւացի դանգատներ կան ազգային դատաիրաւութեան պէտք ունեցին պէս առաջ չերթալուն վրայ։ Ասոր պատճառ՝ ազգային վարչարարներու «մէջ կանոնաւոր և հիշողական ոճան ընթացք մը չգտնելը և ոմն մեղ ոճան յարմար և օրինաւոր «դրաստանները պակասելն է։» Կարծես թէ այդ տողերը երկկ գրուած են։ Ազգային խորհուրդն այս պէտքն հոգալու կոչուած էր, սակայն զայն կազմող երանդուն անդամք որք 43 ի Բարիզ ապրող տաղանդաւոր Հայեր են, իրենց ուշադրութիւնն ամբողջութեան կը նուիրեն, մինչ ինչ՞ը կարող չէին ընել այն տեսն նոր սերունդը պատրաստելու համար։—Ստոյգ է որ քիչ վերջ կը խորհին Ս. Փրկչի սրբանոցի վերայ։ բայց գլխաւոր մտատանջութիւնը ազգ. ժողովոյ

Բաւական հետաքրքրական է այդ խորհրդոյ կազմութիւնն յիշատակել, յորմէ կը տեսնենք թէ ազգին ամենէն բարձր ընտանեաց ներկայացուցիչք, էն տաղանդաւոր երիտասարդք կրթական խնդրով զբաղելէ խոյս չէին տար։ Միայն թէ շատ ամբարտաւան չեն եղած և երբ Պատրիարքը կը հաղորդէր այդ նոր խորհուրդը կազմող աղայներու անուններն, ո՛չ սյրուբեանի կարգը նայէր և ո՛չ Թերեւս տարիք։ Ասուսմական խորհրդոյ ցանկին գլուխն է Մագուսեան ամիրայի որդին Սարիմ աղայ։ տարաբաղդ երիտասարդը։

Ցեռոյ կուգայ ազգին էն գեղեցիկ տաղանդներէն, էն մեծ ոգիներէ մին, խե՛ղճ Նիկողոս աղա Պալեան։ Տատեանք երեք ներկայացուցիչներ ունին, Աղաքել աղա, Յարութիւն Գարեգին աղայ (Արթին պէյ) Սիմոն աղայ։ Այս անուններուն կից է, երեւեակայեցէք ով — Աբրահամ աղայ Երամեան, այսինքն այժմու Աբրահամ բաշան։ Այս խումբին մէջն են Սերովբէ աղայ Վիշէնեան, այժմու Սերովիչէ էֆէնտին։ Խաչատուր աղայ Պարտիզպանեան, հանգուցեալ Ուղղաթասութեան կոթողն Նահապետ աղայ Ռուսինեան, հեան ունենալով Յովհաննէս Վահան աղա Արզումանեան (այժմ Վահան էֆէնտի) և Գրիգոր աղայ Օտեան։ յետոյ կուգան Յարութիւն աղայ Հովհաննեան և Կարապետ աղայ Ս. Թիմճեան։

Երեսուն երե՛ք տարիներ են։ ո՞ւր միացին այդ տաղանդներն, ազգին այդ յոյսերն ու փառքերն որոց ձեռաց ներքեւ մենք արդի երիտասարդքս կարօտ էինք կրթուիլ ազգային կեանքի, այդպէսի գրականութեան մէջ։ Ոմանք արդէն վաղուց է դերեզմանն են, տարաբաղդ են այլք, ուրիշներ ծանրածանր զբաղմանց ներքեւ ո՛չ մէկ օգուտ կրնան ընձեռել ազգին, ո՛չ իրենց փորձառութենէն, ո՛չ իրենց տաղանդէն։ Եւ մենք նորեկքս երբ աչքերնիս շուրջ կը յածենք մեր շրջս կողմն, ո՛չ զոք կը տեսնենք այս ճգնաժամերու մէջ։ ա՜հ, կը տեսնենք անցեալն դէմքերու ուրուականներէն, և կը խորշինք։

Ուշադրութեան արժանի է որ այդ Ասուսմական Խորհրդոյ մէջ ո՛չ մէկ վարժապետ ամոռ ունի, սակայն այն օրէն ի վեր այս մասին քիչ փոփոխութիւններ մտած են մեր գաղափարաց մէջ։ Դժբաղդաբար կը տեսնենք որ ազգն իւր նախկին նախապաշարմունքներն շուտով չհեռանար, այսօր հազիւ մէկ վարժապետի իրաւունք կը տրուի մտնել Ասուսմական Խորհրդոյ մէջ։ Ստոյգ է որ օր մը փորձեցինք բազմաթիւ ընել ուսուցիչներն Հայոց Կրթական Խորհրդոյ մէջ, բայց «Հարը բերանիս մնաց»։ տեսանք որ սովորական մահկանացուներ և ֆիրմէն արարածներ չեն կարող միասին ընթանալ և ըսինք թէ իմաստունները մեր հայրերն են։

Բայց չչեղնինք խնդրէն։ ինչպէս կը տեսնուի, մինչեւ որ կարգը Պալաժէնիոյ գայ լուծելու համար, ունինք ուրիշ կենսական հարցեր։ ուրեմն թող մեր երեսփոխան եւ հրապարակախօս տեարք անխռով մնան։ Իսկ եկեղեցական հարք լաւ կ'ընեն որ այս պարզոյց ժամանակէն օգուտ քաղեն և ինչպէս նշաններ կը տեսնուին, սկսին զգաղիլ գիտութիւն ուսանելով։

Արդարեւ միսիթարական երեւոյթ մ'է տեսնել որ մեր Սուրբ և Սրբազան հարք որ պատիւ ունին կազմելու Թուրքիոյ Հայոց Կրօնական ժողովն, իրենց ծանրածանր զբաղմանց մէջ գիտութիւններ ուսանելու հետաքրքրուած են։ ապացոյցներ կուտան։ ահա՛ ուսած են Տարվինի անունն և ջերմ հակառարվինեանեաց են։ Այո՛, այնքան ջերմ հակառարվինեան եղած որ մինչև իսկ կ'ուզեն —եթէ կարող լինին— զրկել դպրոցական պաշտօնէ ուսեալ երիտասարդ մը որ Տարվինի աշակերտած է — ահա ի՞նչ վտանգներ կան երբ եկեղեցականք գիտութիւն ուսանին։

Սակայն լաւ չը՞լիներ արդեօք մի քիչ ուրմանաքանել և ապա գիտական մէջտեղ արձակել—Եթէ Տարվին կը կարծէ թէ՝ կապիկի հետ ցեղակից են մարդիկ, լա՛ւ, ո՞չ ապաքէն արդի Կրօնական ժողովոյ հարք առաւել քան զայլ ոք պարտին իրենց համակրութիւն շնորհել Տարվինեան տեսութեան։ Ո՞չ ապաքէն կապակցութեան անհերքելի ապացոյց մը կ'ընծայէ Կրօնական ժողովն երբ կ'ուզէ լենին լատին կղերի մանրանկարն և ձեւանալ ամենաջերմ մուսանդ։ Կրօն. ժողովոյ հարք լատին կղերի հետ նմանութիւնը կատարեալ ընելու համար կարող են նաև հրատարակել Սիլլապոս մը և պահանջել որ գիտութիւնք աւանդուին ըստ դասաւորութեան Հայաստանեայց եկեղեցւոյ։ Ազգի մը դժբաղդութիւններէն մին այն է որ իւր առաջնորդները կարող չեն ո՛չ իրենց ժամանակի ոգին ճանչել, ո՛չ իրենց զբոսութեան չափն ու սահմանը։ Բաւական հետաքրքրական է տեսնել որ ողջամտութեան դասերը կուգան մեզ նոյն իսկ անոնցմէ՝ որոց վրայ խէթ ակամբ նայիլ կը հրաւիրեն զմեզ։ Հռովմէական հայոց գպրոց մը տնօրէն-տեսուչ և ուսուցիչ կը կարգէ հայ մը որ կը պատկանի Լուսաւորչական եկեղեցւոյ, մինչ մեր Կրօնական ժողովը կ'ուզէ փակել դպրոցներու դռներն այլադաւան հայոց առաջ։ Մեղաւորն անշուշտ մենք չենք, եթէ Կրօնական ժողովն իւր գործերովը կը տենչայ ծաղրելի հանդիսանալ։ Սակայն կը վերապահենք ուրիշ առթի մը աւելի ընդարձակօրէն խօսիլ այս նիւթին վերայ։ առ այժմ յեսադարձ ակնարկ մը տանք Ազգ. ժողովոյ վերջի նստին մի քանի դէպքերու՝ որոց երկրորդ ապագրութիւնը գուցէ այս ուրբաթ ունենանք։

Բայց Հոկտեմբեր 23ի այն նիստն այնքան բերնմաւոր է մինչ կը չուարինք թէ ո՞ր կէտի վրայ խօսինք։ որքան ալ այդ նիստն իրր նեմ ողբերգութիւն մը ներկայանայ, բայց և այնպէս զաւեշտական տեսարան։ Ներէ՛ զուրկ չէ։

Առաջին մրցանակն է Պ. Քրիստոստուր Ղազարոսեանի, որ պահ մը ենթադրել տրաւաւ մեզ թէ՝ Բարիզէն ֆոսֆոֆան կատարկերգութեան ներկայ ենք։ Զեմ գիտեր թէ մեր ընթերցողներէն որո՞նք այդ կատակերգութեան հանդիսատես եղած են։ Համառօտենք կարճ ի կարճոյ։

Հովիւ մը իւր տիրոջմէն բառասուն ոչխար գողցած է։ տէրը, Պ. Գուլիէլմա, ըստ-ոյի վաճառական, գատ կը բանայ անհաւատարիմ հովիւին դէմ եւ կը հրաւիրէ զնա յատեան։ Հովիւն իւր կողմէն փաստաբան կը կարգէ Պ. Բաթլէն։ Որոշեալ օրը դատաւորը բազմած է իւր աթոռին վրայ։ վաճառականը՝ Պ. Գուլիէլմոս, անձամբ կը ներկայանայ, իսկ հովիւն իւր փաստաբանին հետ։ Սակայն խեղճ Բաթլէն փաստաբանն այն ինչ կը նշմարէ Գուլիէլմոսի դէմքը, գունաթափ կը լինի։ —Թշուառական, կը գոչէ հովիւին, այս մարդուն դէմէ դատդ և ինձ չե՞ս ըսեր։»—

Պէտք է գիտնալ թէ Պ. Բաթլէն երկու օր առաջ այդ Գուլիէլմոսէն 7 կանգուն կերպաս առնլով աներեւութացած էր ի հարկէ առանց վճարելու, հետեւաբար խեղճ փաստաբանը շուարեալ է այժմ։ Ուրիշ միջոց չունի ինքզինքն ազատելու բայց եթէ թաչկինակը ծնոտին վրայ դնելով ակռայի ցաւ ձեւացնելը —Բայց ոչ նուազ զինքը շուարեալ է Պ Գուլիէլմոս։ Եւ երբ կը հրաւիրուի դատաւորաց յայտնել իւր գանգատները, խեղճ մարդը չգիտեր ի՞նչ ըսէ. ոչխարներն ու կերպասը կը շփոթէ միասին։

—Ըսէ՛ք, Պ. Գուլիէլմոս, ի՞նչպէս այդ չար հովիւն յափշտակեց ձեր ոչխարները։

—Ա՛խ, տէր դատաւոր, կը պատասխանէ ծերունի վաճառականը։ — Ոչխարներուս թիւը միշտ ճիշդ էր։ երեկոյին երբ փարախ կը մտնէին՝ հարիւրն։ այս թշուառականը 40 ոչխար վերարկուին ներքեւ դնելով։ . .

—Բայց, Պ. Գուլիէլմոս, ի՞նչպէս 40 ոչխար վերարկուին ներքեւ դնել։

—Ա՛խ, տէր դատաւոր, ըսել կ'ուզեմ թէ թշուառականը փարախս պակաս մտան եօթը կանգուն կերպաս։

—Պ. Գուլիէլմոս, ի՞նչ կ'ըսէք, եօթը կանգուն կերպաս փարա՞խը մտնել։

—Խե՛նդ է, խենդ, կը գոչէ փաստաբանը։

—Լռէ՛, թշուառական, կ'ըսէ Պ. Գուլիէլմոս, խենդը դուն ես. այո՛, տէր դատաւոր այս թշուառականը երեկ խանութս եկաւ եօթը կանգուն կերպաս առաւ, ա՜խ։

—Պ. Գուլիէլմոս, դառնանք ոչխարներուն։

—Այո՛, այո՛, եօթը կանգուն ոչխար։

—Խե՛նդ է, խենդ։

Ինչ երկարենք. տարաբաղդ Գուլիէլմոսն այսպէս կը շարունակէ, միշտ շփոթելով ոչխարներն ու կերպասը։ —Հոկտ. 23ին, ժողովոյ Ատենապետն որ միջադայն ժամանակաւ Բաթլէն փաստաբանի թարգմանիչն է, մի քանի անգամ փորձութիւն ունեցաւ ըսել Պ. Քրիստոստուր Ղազարոսեանի։— Պ. ատենապետ, դառնանք ոչխարներուն։ —Իրաւունք չունէ՞ր։ Ահաւասիկ նմոյշ մը Պ. Քրիստոստուրի ատենաբանութեան։

«Երուսաղէմի Պատրիարքի ընտրութիւնն այսօր չկատարենք՝ քանի որ Զարը ոտք կոխած է մեր եկեղեցւոյ մէջ, և Ս. Յակոբայ վանքն 40,000 ոսկի պարտքի ներքեւ կը հեծէ ու կայսրը փոխանակ Մեքքիսեդեկը վաւերացնելու Մակար Սրբազանը կը վաւերացնէ. այո, ես ալ այն ժամանակ ներսէն ընտրելու կողմն էի, բայց զլացած եմ, վասն զի Պալաժէնիան բանաբարում է մեր եկեղեցւոյ իրաւանց, և դրսէն աւելի խոհեմ և գործօն եկեղեցական կարելի է ընտրել Պատրիարք Ս. Երուսաղէմի աթոռոյն հակառակ Զարին հրամանաց. . . »

Ի՞նչ կրնանք ըսել, Ատուած գթայ մեզ։ Միայն դիտողութիւն մը։ Սահմանադրութեան հիմնադիրք երիտասարդաց համար տարիք մը որոշած են երեսփոխան լինելու. այդ տարիք երեսուն է. արդեօք իմաստութիւն չէ՞ր տարիք մը որոշել նաեւ երեսփոխանութենէ դադարման համար։ Երբ մնալը կը պատէ միտքն, այնուհետեւ յարդելի երեսփոխանն աւելի ծերանոցի մը մէջ իւր ճարտասանութեան ապացոյցները պէտք է տայ քան Ազգ. ժողովոյ մէջ։

Պ. Քրիստոստուր Ղազարոսեանի հետ օրուան հերոսը կը համարուի այն սէգ երիտասարդն որ լրջաբար համոզուած է թէ՝ «Ատուած մտոր իւր ճակտին դնելով ստեղծած է զնոքն»։ գրաբար քաջուածքը, գրաբար խօսուածքը, ամէն ինչ ակներեւ ցոյց կուտան թէ ներքնապէս այդ անմեղ համոզումն ունի Պ. Գուրդէն։

Այդ կարծիքն յիս ևս դոյացաւ այն վերամ պատասխանին վրայ, զոր ինձ տուաւ։ Կը պնդէր թէ Կաթողիկական Ցանմնաժողովոյ փոքրամասնութեան տեղեկագիրն, այնքան պերճաբան գրուած, մեծ կարեւորութիւն պիտի ստանայ Ազգ. Ժողովոյ մէջ։

—Ո՞վ կ'ըսէ, ի՞նչ գիտէք, ո՞վ կ'երաշխաւորէ, հարցուցի։

—Ե՛ս, պատասխանեց, ե՛ս, գերազոյն արարածի մը սէգ շեշտերով, այնքան սէգ որքան չունէր Ռիշլիէօյի դուքսն այս օրինակ նշանաւոր պատասխանի մը մէջ։

1815ին Վաթերլոյէ վերջ դաշնակից տէրութիւնք դատապարտեցին Ֆրանսա մէկ միլիար ֆրանք պատերազմի տուգանաց. յաղթականք կը պահանջէին երաշխաւորութիւն. Ռիշլիէօյի դուքսը, արտաքին գործոց նախարար Լուի ԺԸի, կ'ըսէր թէ երաշխաւորութեան հարկ չկայ։

—Բայց ո՛վ մեզ ապահովութիւն կուտայ որ Ֆրանսայի ատենադրութիւնը պիտի յարգուի, կ'ըսէին դաշնակիցք։

—Ե՛ս, Ռիշլիէօյի դուքսս, ոտա, պէտ պը Ռիշլիէօ, պատասխանեց սէգ կերպով Ֆրանսայի նախարարն և խնդիրը վերջացաւ։

Հաւատացէ՛ք որ ազնուական դուքսը այնքան մեկ, այնքան գոռոզ չէր չուներ երբ արտասանեց այդ բառերը, որքան Պ. Գուրդէն երբ կ'ըսէ.

—Ե՛ս, Յակոբ Գուրդէն։

Բայց քան Գուրդէն, քան ամէն ոք վսեմ էր Մէլքիսեդեկեանց ընդհանուր սպարապետն, որուն երեսները նայելով ոգի կ'առնուն Մելքիսեդեկեանք։ Այդ սպարապետն մեր հինաւուրց սիրելին Աբրահամ էֆ. Աւլվազեանն էր։ Արիաբար կանգնած, ձախ ձեռքը մէջքին դրած կը յիշեցնէր ինձ Միրապոյի մէկ նշանաւոր դիրքն ու խօսքը, երբ Մարքի որ Պրէզէ եկաւ ըսել Ֆրանսայի Ազգ. ժողովոյ թէ պէտք է ցրուին. Միրապո գոչեց.

«Գնա՛, ըսէ՛ քու տիրոջդ թէ մենք այս տեղ ենք ժողովրդի կամքը, և միայն սուինները կրնան վանել զմեզ ատի։»

Միրապոյի այդ դիրքն, այդ շեշտն ունէր Աբրահամ էֆէնտի Աւլվազեան, երբ պատասխանեց Դիւանի թէ առանց սուինի մէջտեղութեան դուրս չելներ։ Աւա՛ղ, հարիւչկար սուիններու ոստիկանական պարզ հրաման մը բաւական եղաւ լեղապատառ ընելու այն ահիւծներն։

ՀՐԱՉԴԱՆ

ՆՈՎՈՅԼ ԱԲԱՂԶԻՆԻ ԵՒ ԷՋՄԻԱՇՆԱՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

Տեղւոյս Նովոյ Աքսպրէնէ լրագրում կարդում ենք հետեւեալ յօդուածը.

Ա.յսօր (11 հոկտ.) կատարվեցաւ ամենայն Հայոց Ծայրագոյն Պատրիարք Կաթողիկոսի Մակարի մուտքը Թիֆլիս, որ վաղուց ծանօթ է Թիֆլիսի հօտին իւր բազմաժեայ ծառայութեամբ, իբրեւ Վրաստանի և Իմէրէթի հայոց թեմական առաջնորդ։

Հայերի քրիստոնէութիւն ընդունելից յետ յընթացս աւելի քան 15 դարերի էջմիածնի Հայրապետական գահը կեդրոն էր հայ ազգի հոգեւոր կեանքի։

Գրիգոր Լուսաւորչի ժամանակից Էջմիածնի գահը պատնէշ է եղել հայ ազգի հոգեւոր անկախութեան, ազգի՝ որ գիտացել է պահպանել արեւելեան հաւատոյ սրբութիւնն անհաւասար պատերազմում Քրիստոսի վարդապետութեան մոլեռանդ հալածողների դէմ և Հռոմի ու Բիւզանդիոնի պահանջների դէմ։

Քաղաքական աղէտից ժամանակ, որոնց զոհ գնաց Հայաստանն, որ գտանվում էր Ասիայի զանազան աշխարհակալների մեծ ճանապարհի վերայ, Էջմիածնի Կաթողիկոսը շարունակում էր վարելու իւր հոգեւոր գլխաւորութիւնը իւր հօտի վերայ, եղել են ժամանակներ, երբ Ս. Լուսաւորչի յաջորդները, ի շնորհս անյաղթ հանգամանաց, որ ծանրացել են Էջմիածնի վերայ, որոնել են աւելի ապահով տեղեր։ Ա.յսպիսի դէպքում Էջմիածինը պահպանել է իւր Մայր եկեղեցու նշանակութիւնը, բայց Հայրապետական աթոռը տեղափոխվել է այնտեղ, ուր կաթողիկոսի հովանաւորական իրաւանց աւելի մեծ ազատութիւն էր տրվում։ Այսպէս երբ Կիլիկիայում Հայոց թագաւորութիւն կանգնեցաւ, Հայրապետական գահը տեղափոխվեցաւ այդ պետութեան մայրաքաղաքը՝ Սիս։ Բայց այս թագաւորութեան անկումից յետ ԺԴ դարում երբ և Հայրապետական գահը խղճալի վիճակի մէջ ընկաւ և մինչև անգամ ենթարկվեցաւ արեւելեան եկեղեցիներին թշնամի հռոմէական ազդեցութեան Հայերը, չը նայելով իրանց անօգնական վիճակին, 1441 թ. արին Ս. Էջմիածնում ժողով, որ կրկին վերադարձրեց Էջմիածնին իւր նախկին նշանակութիւնը։ Այս ժամանակից Էջմիածինը էլի դարձաւ ծայրագոյն պատրիարք Կաթողիկոսների նիստը, որոց իրաւասութիւնը ճանաչում են Հայերը ամէն երկիրների, բացի Կիլիկիայից, ուր մինչեւ ցայժմ շարունակվում է Սսի կաթողիկոսների շարքը, որոնք արեւմտեան ինտրիգայի սիրելի գործիքն են, ինտրիգայի, որ կամենում է Ցաճկահայերին կորզել այն հոգեւոր գահի ազդեցութիւնից, որ գտանվում է ամենայն Ռուսաց թագակիրների առաջին հովանաւորութեան ներքոյ։ Ներկայ դարիս սկզբից Ռուսաստանը գործօն մասնակցութիւն ցոյց տուեց հայ եկեղեցւոյ և Էջմիածնայ Աթոռի վիճակի վերաբերութեամբ, որին հովանաւորելը դեռ ևս Պետրոս Մեծի ժամանակից, Ռուսաստանի քաղաքականութեան աւանդութիւնը դարձած է։

Երբ, 1801 թ. Յովսէփ արքեպիսկոպոսի մահից յետ Թիֆլիսում, Երեւանի խանը, հակառակ Հայերի կամքին, Պարսից դրան դրդմամբ աշխատում էր հայրապետական գահը տալ Դաւթին, Ադեքսանդր Ա. Կայսրը հրամայեց Վրաստանի գլխաւոր կառավարիչ իշխան Ցիցիանովին զինու զօրութեամբ վերահաստատել օրինաւոր Կաթողիկոս Դանիէլին։

1829 թ. իրագործվեցաւ Հայերի վաղուց ունեցած ցանկութիւնը, այն է տեսնել իրանց սուրբ քաղաքը ազատված Պարսիկների ձեռքից։

Հայոց եկեղեցին, այս նորա համար բաղդաւոր օրից սկսած, գտաւ Ռուսաց Կայսեր անձնաւորութեան մէջ իւր բարձրագոյն հովանաւորին և պաշտպանին։ Այս ժամանակից Բ. Դուռն, որոյ երկիրներում ապրում է Էջմիածնի Կաթողիկոսի հօտի մեծամասնութիւնը, նախանձով սկսաւ վերաբերվել դէպի նորա ազդեցութիւնն, որ Ռուսաց քաղաքականութեան հաստատուն պահանջների առարկայ դարձաւ։

Զնայելով կաթոլիկ և բողոքական քարոզիչների յամառութեանց Տաճկահայերի մէջ, որ պաշտպանում է արեւմտեան քաղաքականութիւնն ամէն միջոցներով, հաւատարմութիւնը դէպի իւր ազգային եկեղեցւոյ վարդապետութիւնը կազմում է ցայսօր առանձնայատկութիւնը հայ ազգի, որ թշուառութեանց բովքում կռած է։

Ա.յսօր մեր քաղաք հասած նորընտիր գլուխն հայ եկեղեցւոյ արժանացաւ ստանալու թանգագին վայելութիւն կայսերական բարեհաճութեան, որ հաստատում է Ռուսաց թագաւորի անխախտ հովանաւորութիւնը հայ եկեղեցւոյ վերայ, որ ազգակից է մեր եկեղեցուն իւր ծագմամբ, ծէսերով և խորհուրդներով։

Ս. Կաթողիկոսին տրված Բարձրագոյն բեսկրիպտում թագաւոր կայսրը բարեհաճել է գծագրել յոյժ նշանաւոր խօսքերն, որոնք վկայում են թէ «ուրան ծանչէ է թագաւորի սրտին հայ եկեղեցոյ բարեն ա նոր ղեկավոյ հոգեւոր յանձնաղրեցնելը», իսկ Բարձրագոյն Հրովարտակում որ Որբազան Պատրիարքին հրաւիրում է ի գահն Էջմիածնի, Նորին Մեծութիւնը բարեհաճել է բաղդաւորել հայ ազգն իւր համակրութեան աւելի բարձր նշանով։ «Աղոթում ենք Ամենաբարձրեալ Աստծուն, ասած է Հրովարտակում. թո՛ղ Նա օրհնէ Ծայրագոյն Պատրիարքին Աստուծոյ մեծ ծառայութեան համար ի բարգաւութիւն և ի հոգեւոր փրկութիւն Մեզ «ելեալ Բոլոր հայ ազգին»։

Այս նոր վկայութիւնք կայսեր հանգցողութեան հայ եկեղեցւոյ բարգաւութեան մասին, ուրախ արձագանք կը տան Ծայրագոյն Պատրիարքի բազմաթիւ հօտում։

Նոքա յուսոյ քաղցր ճառագայթ կը դցեն այն ազգի սրտի մէջ, որ սովոր է իւր բոլոր ակնկալութիւնք և յոյսերը դնելու Ռուսաց երկրի Մեծահզոր իշխողների վերայ։

(Մեղու Հայաստանի)

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԳ

ԱԺԱՆՍ ՀԱՎԱՍ

Լոնտոն, 7 նոյեմ.

Լրագրաց չատեր կարծիք կոյսայնեն թէ Ռուսիա, Պուլկարիոյ իշխանին անունը ջնջելով ռուս բանակին կարգերէն, ուզած է ազդել Դեսպանախորհրդոյ որոշմանց վրայ։

Փարիզ, 7 նոյեմ.

Ֆրանսա, Իտալիա, Յունաստան և Զափցերիա երէկ ստորագրեցին Դրամական (լատինական միութեան) պայմանագիրն։ Պելճիա կրնայ հաւանիլ պայմանագրոյն, եթէ ուզէ։

Պերլին, 7 նոյեմ.

Դիւանագիտական ակնոց մէջ կը վախցուի թէ Ռուսիոյ և Անգլիոյ միջեւ. կարծեաց տարբերութիւնը վերջ ի վերջոյ խզման մը յանգի։ Ֆրանսա Անգլիոյ կողմն հակիլ կը թուի։ Զարին հրամանն՝ Ալէքսանդր իշխանը ջնջող ռուս բանակին կարգերէն, կը նկատուի իւր զինգիպա գրգռելու բնութիւն ունեցող տնօրէնութիւն մը։

Փարիզ, 11 նոյմ.

Երեսփոխանաց ժողովէ — Լուծեալ երեսփոխանութեան նախագահ Պ. Ֆլոքէ առաջանայ նախագահ ընտրուեցաւ։

ԴԵՂԱՐԱՆ ՆՈՐՄԱԼ

ՀԱՄԲԻԿ ԷՄԻՐԶԷԵԱՆ

ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԱՀՄՈՒՏԻ

ԴՈՄԲԱՐԱՆԻՆ ՃԻՇԴ ԴԵՄՔ

Տէօրթէօր Կրէկուառ որ 15 տարիներէ ի վեր Բարիզի հիւանդանոցաց մէջ իւր բժշկական արհեստը խիստ ճարտարութեամբ ի գործ դնելէ յետոյ ի Պոլիս հաստատուած է, ամէն տեսակ հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր մինչեւ կէս օր, և Կիրակի օրեր ԶՐԻ պիտի ընդունի կարօտ հիւանդները։

Տօքթէօր Ռոսէնսոն, մասնագէտ Սատմրսի և Ազեաց հիւանդութեանց, ինչպէս նաեւ Միզային գործարանաց և Դաղջական ախտի, պիտի ընդունի իրեն դիմող հիւանդները Զորեքշաբթի և Շաբաթ օրերը ժամը 7էն մինչեւ 9ը։ Հանրածանօթ և ճարտար ուրիշ բժիշկ մը պիտի ընդունի ԶՐԻԱՐԱՐ իրեն դիմող ամէն հիւանդներ ամէն օր ժամը 9 էն 11։

Ցաճախողաց խիստ գոհ պիտի մնան թէ՝ վերոյիշեալ մեծանուն բժիշկներէն և թէ՝ Դեղարանէն, ուր կը գտնուին ոչ միայն Եւրոպայէն բերուած դեղեր և գործիքներ, այլ մեծ խնամով կը պատրաստուին բոլոր դեղերը։

Խիստ աժան գներ

Պատիւ ունիմ ծանուցանել Պոլսոյ ազնիւ հասարակութեան թէ՝ այդ մայրաքաղաքին մէջ կը տնուին եւ կը ծախուին յոյժ դէշ տեսակ եւ ստորին վառարաններ, որք իմ Գործարանիս ԽՈՐԴԱԼԵՆԱԼ նշանը կը կրեն և իմ ՀՈՒՍԱԿԵԱԼ վառարանաց կեղծերն են։ Ուստի պարտ անձին կը համարիմ ծանուցանել հասարակութեան թէ Թուրքիոյ համար իմ ՄԻԱԿ ներկայացուցիչս է

ՀԷՑՆԵՐԻԽ ԼԱՆԾ

—24, Բեյլէրպէկ Պաղչէ, 24—

—32 Մահմուտիէ ֆողչ 32—

Ղ. Ա. Լ. Ա. Թ. Ա.

Որ արտօնեալ է ըստ օրինաց տարամարութեան դատ բանալ յիշեալ անձանց դէմ։

Ռ. ԿԷՊԻՐԹ

VII,— Kaiserstrasse No 71

ՏՕՔԹԷՕՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՐՈՐԹԻ ԵՒ ՏՂԱՅՈՅ ՀԻՒԱՆԴԱԲԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿ

Այս անգամ իր Եւրոպա դրած ճամբորդութենէն վերադառնալով, սկսած է իւր առաջնոյն Լէնի-Ճամիի մէջ կայսերական Թոշատան և ժամացոյցին դէմ Նոր-Խօրի Դեղարանը ամէն օր ժամը 7էն մինչեւ 11 հիւանդ ընդունիլ։ իսկ կիրակէ օրերը Բերա Արլան-փոդոց թիւ 1 իւր տունը Մարտի և Տզայոց հիւ

զինուորական դաւադրութիւն մը երեւան հանուեր է ի Նիշ։ Բան նորագոյն տեղեկութեանց Սերպիոյ Նաթալի թագուհին, թէպէտ երէկ տեղեկութիւն տուած էր դաւադրութեան վասյ, չէ հրաժարեր այս առաւօտեան կառնախմբով ի Նիշ ճամբորդելէ։ Դաւադրութեան գլխաւոր թելադրիչն է եղեր Վիլլիէվիճ անուն մարդ մը, որդի ան եղեռնագործաց միոյն, որք 1868 իս ի կախաղան հանուեցան՝ Միքայէլ Իչխանին սպանման իրեւ մասնակից։ Վիլլիէվիճ ազգականութիւն ունի եղեր Քարաեորկիչ գերդաստանին հետ, և վերջերս թեկնածու է եղեր Պելկրատի հանրային վարժարանի մը մէջ դասատուութեան մը պաշտօնին։ Անոր հետ մէկտեղ ձերբակալեցան հինգ ենթադրեալ մեղսակիցներ, ընդ որս Եուրիվանովիճ անուն գրաչար մը, 1868ին ի կախաղան հանուած Վիլլիէվիճի ազգական նմանապէս։ Այս գրաչար կ'աշխատի եղեր Պելկրատի Գէչրուէ Տչէնդէ անուն արտատական թերթին տըպարանին մէջ։ Ցատուկ զինուորական ատեան մը հաստատեցաւ ամբաստանեալները դատելու։»

—Պելկրատէ եկած պաշտօնական հեռագրեր կը հերքեն Միլան Թագաւորին դէմ դաւադրութեան մը գոյութիւնը։

ՍԸՐ Հ. ՈՒՈԼՖ ԳԵԳԻՊՏՈՍ

Սըր Հ. Ուոլֆ, իւր վկայագրեր մատուցանելով Բարձր. Խտիվին, հեռեւեալ բանախօսութիւնն ըրած է.

«Պատիւ ունիմ Ձեր Բարձրութեան մատուցանելու մի նամակ Սալզբուրի Մարքիզին, արտաքին գործոց նախարար իմ Ծգուստոսիան Վեհապետուհւոյս։ Պատմեն ուրիշ նաեւ Ձեր Բարձրութեան յայտնելու թէ Ն. Վեհափառութիւն մեծ գոհութեամբ դիտած է այն փոյթեռանդն բարեյօժարութիւն որով Ձեր Բարձրութիւն աջակցեցաւ Ն. Վեհափառութեան պաշտօնէից ջանքերուն, Ձեր Բարձրութեան խնամոց յանձնուած երկրաց մէջ։ Ն. Վեհափառութեան (Անգլիոյ) կառավարութիւնն համոզուած է թէ ոչինչ պիտի խանգարէ զայն փոխադարձ վստահութիւն, որ կեցած է միջի մէջ Ձեր Բարձրութեան և Ն. Վեհափառութեան պաշտօնատարաց։

«Ն. Վեհափառութիւն, անկեղծապէս փափաքողլինելով ճանչնալու Վեհ. Սուլթանին գերիշխանական իրաւունքներն, որք հիմնեալ են դաշնագրաց և հրովարտակաց վրայ, և ապահովելու Ն. Վեհափառութեան (Անգլիոյ) և միւս օտար Տէրութեանց եգիպտաբնակ հպատակաց շահերն, և Ձեր Բարձրութեան ազդեցութիւնն ամրապնդելու և եգիպտացի ժողովրդեան բարեկեցութիւնն յառաջացնելու, —այս նպատակներով,— Ն. Վեհափառութիւն վերջերս պայմանագիր մը կնքեց Վեհ. Սուլթանին հետ։ Պատիւ պիտի ունենամ պայմանագրոյն մէկ օրինակն յանձնել Ձեր Բարձրութեան, և յոյս յայտնել թէ Ձեր Բարձրութիւն պիտի համակրի այն բարձր տեսութեանց որովք յըղացեալ է այն, և պիտի օժանդակէ նորա տրամադրութեանց գործադրման։ Այսպէս գործելով, Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը կը կարծէ թէ Ձեր Բարձրութիւն պիտի ապահովէ իւր սահմանադրութիւնն, ներքին բարեկարգութիւնն և երկրին բարեբաղդութիւնն։

«Ինձ յատկացեալ պաշտօնի կատարման մէջ, Ձեր Բարձրութիւն պիտի գտնէ զիս միշտ պատրաստ ըստ կարի խնամ օգնելու կառավարութեան և ժողովրդեան շահուց, և կը յուսամ թէ Ձեր Բարձրութիւն զիս միշտ պատրաստ ըստ կարի խնամ օգնելու կառավարութեան և ժողովրդեան շահուց, և կը յուսամ թէ Ձեր Բարձրութիւն և իւր նախարարք կը հաճին պէտք եղած ոգեկցութիւնն ընծայել ինձ։»

Խտիվը պատասխանեց սապէս։

«Պ. Դեսպան։ — Բարեխառնութիւն կը համարիմ բարի գալուստ մաղթել Ձեզ յԵգիպտոս։ և առաւել եւս բարեբախտ համարելով արտայայտութիւնն այն զգացմանց որոց բացատրեցիք։ Վեհ. Թագուհւոյն և Վեհ. Սուլթանին՝ իմ Օգոստափառ Վեհապետիս՝ միջև որոշեալ անեն տեսութիւնք, որք նպատակ ունին Եգիպտոսի ապահովութիւնն և բարեկեցութիւնն երաշխաւորել, յօժարամիտ ոգեկցութիւն պիտի գտնեն իմ կողմանէ։»

ՎԵՐՋԻՆ ՀԵՌԱԳՐԵՐ

ԵՐԵԿՆ ԶՈՒՐՀԱՆԴԱՆԷՆ ՀԱՂՈՒԱԾ

—Լոնտոն, 10 Նոյմ.

Լորտ Քաղաքապետին տարեկան հացկերոյթին մէջ, Լորտ Սալզբուրի, ապասուած բանախօսութիւնն ընելով, պնդեց Օսմ. Տէրութեան ամբողջութիւնը պահպանելու պէտքին վրայ, ըսելով թէ Եւրոպիոյ քաղաքական սահմանադրութեան էական մի մասն է այդ։ Պնդեց նաեւ Պալքանեան ժողովրդոց փափաքներն ի հաշիւ առնու պէտքին վրայ։ Յարեց թէ, մինչ պուլկարական բաղձանքներն օրինաւոր կը համարի, կը մերժէ Սերպիոյ և Յունաստանի յաւակնութիւնները։

—Բարիզ, 10 Նոյմ.

Միլան Թագաւորը ծանուցեր է Տէրութեանց ոմանց թէ քիչ օրէն ինքզինք պարտաւորեալ պիտի տեսնէ պուլկարական սահմանագլուխն անցնելու։

—Լոնտոն, 7 Նոյմ.

Հէնրի Պաղէնպէրկ Իչխանը, (Վիքտորիա Թագուհւոյն փեսայն, և եղբայր Պուլկարիոյ Իչխանին), որ գերմանական բանակին մէջ տեղակալ է, ի Պերլին կանչուեցաւ։ Իչխանն այս հրաւէրին պատասխանեց՝ զրկելով իւր հրաժարումը գերմանական բանակէն։

Գերման կառավարութեան այս տնօրինութիւնը կը ցուցնէ թէ համաձայնութիւն կայ Խուլիոյ և Գերմանիոյ միջև, Բուլկիրի խնդրոյն վրայ։

—Բարիզ, 9 Նոյմ.

Այսօր Պորսային մէջ զրոյց եղաւ թէ Ալեքսանդր Իչխանը տրամադիր է հրաժարել Պուլկարիոյ Իչխանութենէն։

—Սոֆիա, 9 Նոյեմ.

Երէկ, 50 սերպ զօրաց գումարտակ մը մտաւ պուլկարական հողը, Դրն գաւառին մէջ։ 300 մէտրը քալելով, զարկաւ պուլկարական պահպանոցն, ուր կային տասնի չափ զինուորք։ Սոքա Սերպերուն սաստիկ հրացանձգութեան պատասխանեցին հրացանի քանի մը հարուածներով միայն։ Սերպ մը մեռաւ։ Պուլկարք, պաշտպանեալ գոլով, չմնասուեցան, և Պուլկարաց հարիւրապետն ըսել տուաւ սերպ սպայից թէ, այսուհետեւ հրաման պիտի տայ կրակ ընելու ամեն սերպ զինուորի վրայ որ սահմանագլուխն անցնի։

Երէկ, Սերպք թշնամական ուրիշ գործ մը կատարեցին Քիւստէնտիլի գաւառին մէջ։ Ինչոսի հրամանատարը մի քանի սպայից հետ աչքէ կ'անցուցեր սահմանագլխոյ կայան մը, երբ Սերպք կրակ բրին անոնց վրայ, առանց մեռնս կարենալ պատճառելու։ Սերպ զինուոր մը ասպ յարձակեցաւ պուլկար հեծելազօրի մը վրայ։ Երբ Պուլկարն զՍերպը ձեռք անցունելու վրայ էր, սա, թողլով զիւր հրացան, վերադարձաւ սերպական հողը։

Երկու օրէ հետէ կը դիտուի որ սահմանաց շատ մը կէտերուն վրայ սերպ պահակները զետեղուած են պուլկարական հողին մէջ։

Այս ամեն դէպքերէ կը հետեւցուի թէ Սերպիա Պուլկարիոյ դէմ պատերազմ հրատարակելու առիթ մը կը փնտռէ։

—Սոֆիա, 8 Նոյմ.

Ալեքսանդր Իչխանին հրաւիրմամբ, Պ. Քարաւէլօֆ Փիլիպէ գնաց, ուր պիտի երթայ նաեւ արտաքին գործոց նախարար Պ. Խրեռմ ի Փիլիպէ կը ցուցնէ թէ այս քաղաք կեդրան պիտի լինի այն բանակցութեանց զորս պուլկար կառավարութիւնը Բ. Դրան հետ կատարել պիտի պարտաւորի Դեսպանախորհրդոյ վերջանալուն պէս։

Սերպ կառավարութիւնն այսօր եւս կանչեց նաեւ Սոֆիայի սերպական հիւպատոսարանին քարտուղարն, որ ի Պուլկարիա մնացած էր սերպական գործակատարի յետոյ կոչու